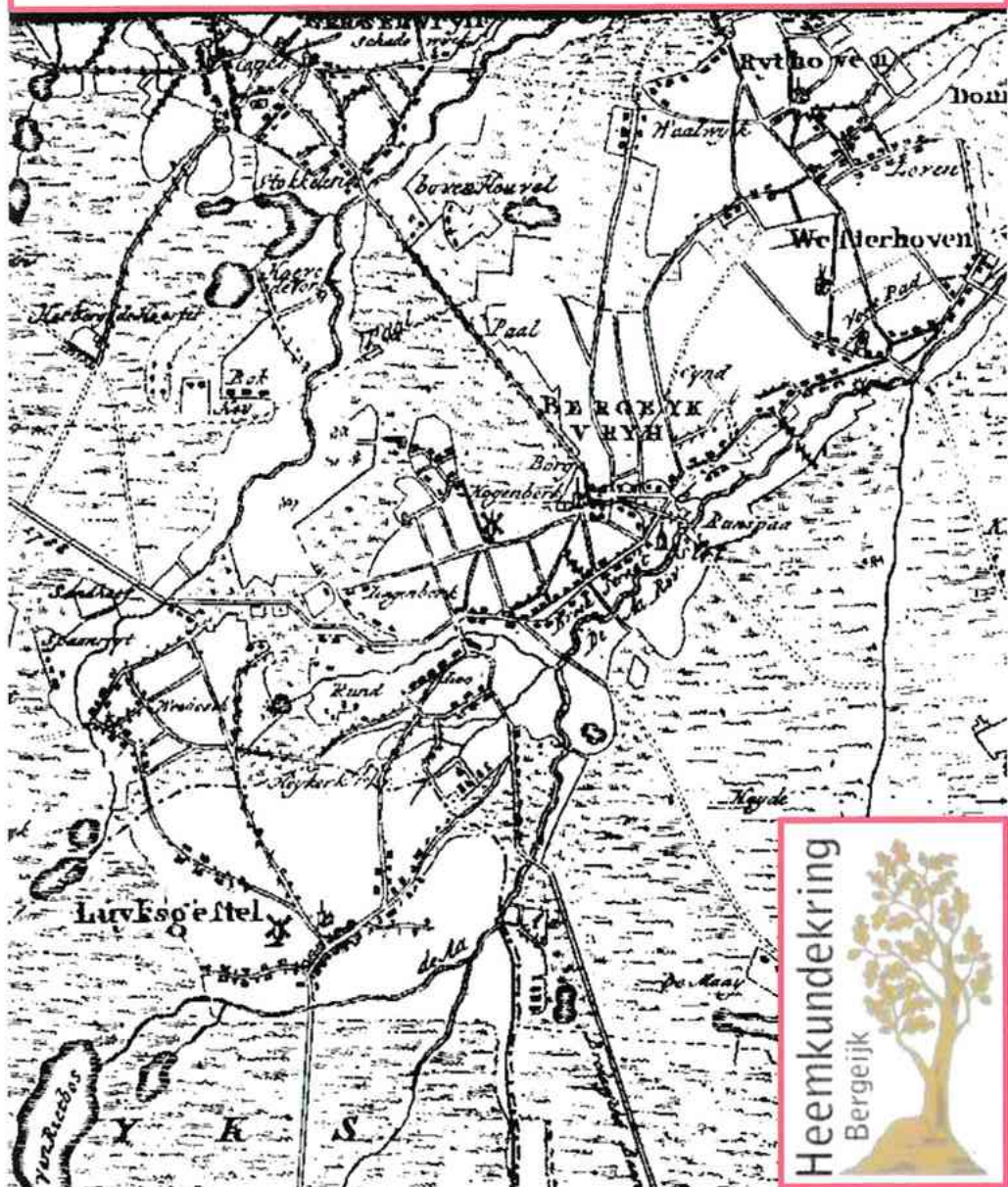


# DE KEERSOPPER

Jaargang 12

Nr. 45

Maart 2017



Heemkundering

Bergeijk



# DE KEERSOPPER

NR 45      maart 2017



## GEACHTE LEZER

Omdat onze redactie en onze vaste medewerkers deze winter niet van ophouden wisten, kunnen wij u een extra dik en rijk gevarieerd nummer van de Keersopper presenteren. Lees en huiver bij het rapport dat de districtscommissaris C. F. Wesselman in februari 1814 met betrekking tot de in onze regio functionerende bestuurders het licht deed zien. Hij heeft op zijn rondgang een drinkebroer, een lomperd, een oud wijf en een ‘grootte lantaarn zonder licht’ ontmoet. Piet Aarts laat ons meegenieten.

Onlangs werd in het woonbos van Bergeijk een voormalige stortplaats blootgelegd. Verbazing alom. Zelfs de gemeente stond voor een raadsel. Zo niet Frits van der Heijden. Hij herinnerde zich maar al te goed de toverformule waarmee Bergeijkse boeren hun erf schoon hielden. “Brenge het maar naar het zandkot”. In zijn artikel laat hij er geen gras over groeien.

Terwijl in de jaren vijftig van de vorige eeuw Nederland in de ban van Wim van Est en Wout Wagtmans verkeerde, koesterde Bergeijk zijn eigen supersnelle wielervedbaan. Als de poort open stond, waagden Bergeijkse jongetjes hun eigen recordpoging. Op gewone fietsen. Dat viel wel, maar niet mee. Menige jongensdroom ging stuitend aan diggelen. Wim van Dooremolen doet er verslag van. Dezelfde auteur tekent voor een bijdrage aan onze vaste rubriek *Straatnamen*. Jaap Bussing beschrijft de pijnlijke taferelen die zich in de jaren twintig van de vorige eeuw rond het Vegetarisch Rust- en Herstellingsoord afspeelden. Hoe een kleinsteedse combinatie van conservatisme en vijandigheid een idealistisch project dwarszat. Een zwarte bladzijde in de Bergeijkse geschiedenis. Onze medewerker Hans Verdonk ten slotte mocht als eerste over een gloednieuwe brug in ‘zijn’ wandelgebied de Keersop oversteken. Een welverdiende eer. Over de werkzaamheden daar heeft hij veel goeds te melden. Op de oevers van de Keersop kan de lente beginnen.

Wij Keersoppers wensen u een heleboel leesplezier.

*Cas van Houtert (eindredacteur).*

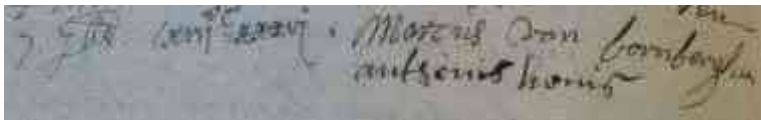
## BESTUURDEREN, ‘GEVREEST EN BEMIND, ZOO ALS HET BEHOORT’

Besturen is en blijft mensenwerk. In het verre verleden hebben in Bergeijk en omstreken een oplichter, een drinkebroer, een oud wijf, een lomperd en een ‘grote lantaarn zonder licht’ de dienst uitgemaakt. We blikken terug op twee periodes uit de Bergeijkse geschiedenis, die we gemakshalve maar de oude en de nieuwe tijd noemen, waardoor op zijn minst de suggestie van vooruitgang en vernieuwing wordt gewekt.

### *De Oude Tijd*

Op 26 januari 1733 verkopen Wouter de Wit en Jennemarie Helselmans aan Johan van Beverwijk en zijn echtgenote Elisabeth Alida van Luinen ‘*huijs, hof aangelay met voorplijn of voorhooft, 5 lopensaet, belendt oostwaerts neffens een leijstraetje, westwaerts nevens erve van Jacobus Houtappels, strekkende voor van de gemene straat, tot agter aan erve van den Abt van St. Jacob. Soo en gelijk het voor desen bij den secretaris Dullaert is bewoont en gepossideert is geweest, ....leenroerig aan den Huijse off Castele van Oudt Herlaer tot St. Michielsgestel*’.<sup>1</sup>

Het geheel zag er waarschijnlijk nog indrukwekkender



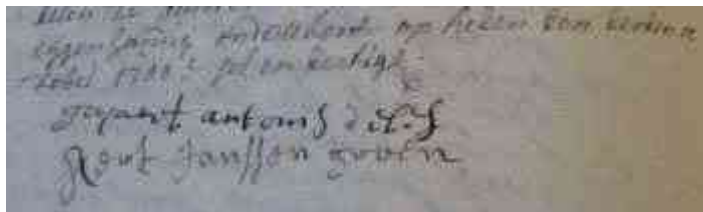
uit dan de daar ruim honderd jaar later te bouwen ‘pastorije woning’ voor de dominee, het latere Beukenhof. En dat alles voor de prijs van 980 gulden. Johan van Beverwijk, telg uit een van oorsprong Dordts geslacht van bestuurders<sup>2</sup> had daarmee de meest prominente plek in Bergeijk uitgekozen.

Hij bekleedde dan ook een belangrijk ambt; hij was vanaf 1721 secretaris van de Dingbank, het hoogste plaatselijke college waaronder Bergeijk, Riethoven, Westerhoven en Borkel en Schaft ressorteerden.

Het ambt liet kennelijk voldoende ruimte om op persoonlijke titel daarnaast tal van andere klussen te klaren: hypotheekverstrekker, pachter van de verpondingen [belastinggaarder], handelaar in vastgoed, voltrekker van executieverkopen en handelaar in obligaties. Allemaal zaken waarin we hem tegenkomen in de officiële akten die hij overigens zelf ambtshalve als secretaris van de Dingbank in de Schepenprotocollen vastlegde.<sup>3</sup>

Hij vond overigens zelf dat hij het er maar druk mee had, te druk eigenlijk. In akte inv. 38 f 70 - door hem zelf ingeschreven in het Protocollenboek - liet hij in 1736 de Riethovense schepenen Marcus van Bornbergen en Antonis Kennis verklaren

dat secretaris Johan van Beverwijk *'nu met meer schrijvens en moeijens is gechargeert' en 'niet na redelijkheid voor sijnen zuren arbeid en wort beloont'*. Even verderop (f72) verklaren ook de Bergeijkse schepenen Goijert Antonis Delis en Aert Janssen Groenen dat Van Beverwijk wegens drukte eigenlijk meer zou moeten verdienen *'..in consideratie van de menigvuldige moeijens en schrijvens, die nu meerder sijn als voorheen'*.

A close-up photograph of a handwritten signature in dark ink on aged paper. The signature is written in a cursive script and appears to read 'Johan van Beverwijk'.

Deze aktes zijn waarschijnlijk door Van Beverwijk zelf geredigeerd. Ze zijn keurig door de genoemde schepenen

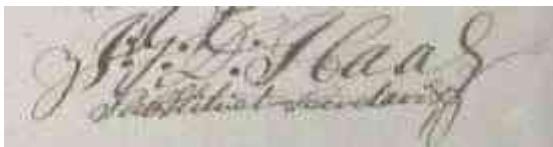
ondertekend en niet door hem zelf. De strekking ervan is duidelijk: Johan verdient te weinig. Maar hij is vindingrijk genoeg om daar dan ook zelf verandering in te brengen. Hij komt niet echt te kort als hij in 1747 tegen 5,25% rente 200 gulden uitleent aan Marten van Maris en Catharina Lamberts - hypotheek op huis, hof en grond te Westerhoven - met de bepaling dat bij niet prompte betaling de rente 7,5% bedraagt en met de speciale voorwaarde *'voor hem, crediteur, van 'sBosch met car en peert aff te halen een oxhooft wijn en die vrij ten huijse van hem credituer binnen Bergeijk te leveren, sonder daer voor ietwes te sullen of mogen pretenderen van carrevragten, verteringe of andersints'*.<sup>4</sup>

Zijn vindingrijkheid heeft hem uiteindelijk toch parten gespeeld.

Halverwege het jaar 1761 vraagt J.G.de Haas, substituut-secretaris, aan de Edele Mogende Heeren Raede van Staete der Verenigde Nederlanden: *'...Ued/Mog goedgunstelijk gelieven te permitteren om de rekeninge de anno 1756 ongesloten te houden en de gemelde dorpsrekeningen de anno 1757 en 1758 alsnogh niet naar de Leen- en Tholcamer over te brengen, maar dat deselve ter secretarije van Bergeijk mogen blijven berusten tot dat alle die differenten sullen zijn afgedaan'*.

Doel van dit verzoek is de schepenen *'....in de staedt te stellen een opregt ondersoek der saeke te doen.'*

De bewaard gebleven archiefboeken van het gemeentebestuur, vooral resolutieboek inv. nr 9 (1726-

A close-up photograph of a handwritten signature in dark ink on aged paper. The signature is written in a cursive script and appears to read 'J.G. de Haas'.

1762) nr. 10 (1762-1770) en nr.25 (stukken betreffende proces voor Leen- en Tolkamer te 's-Hertogenbosch tussen Bergeijk en oud-secretaris J.van Beverwijk betreffende declaraties, 1759-1767) zijn verhelderend en ontluisterend. Het

‘*ondersoek der saecke*’ is grondig en strekt zich uit over vele jaren. Pikant detail in dat geheel is de hierboven geciteerde en door Johan zelf in het Protocollenboek ingeschreven akte van transport van het huis dat hij in 1733 van Wouter de Wit kocht. Het is juist deze tekst die door de schepenen in 1761 wordt aangevoerd als bewijs dat de declaratie voor kost en inwoning gedurende het jaar 1735 bij zijn broer Gisbert, notaris te Eersel, en de daarbij behorende kwitantie, vals moet zijn geweest, te meer daar ook zijn twee in die tijd geboren kinderen in Bergeijk zijn gedoopt ‘...als blijkt bij extract uijt het Doopboek der gereformeerde kerk van Bergeijk’.

Zonder op verdere details in te gaan, kunnen we de vele zaken die er speelden misschien het best samenvatten als langdurige malversaties.

In 1764 verklaren Johan van Beverwijk en de Bergeijkse regenten ‘... in der minne geaccordeert en verdragen te weesen’, waarbij Van Beverwijk belooft:

1. 2500 gulden aan de gemeente van Bergeijk tot voldoening van verscheijde nog onbetaalde posten’. (omgerekend naar vandaag meer dan € 60.000)<sup>5</sup>
2. te sullen betalen alle de kosten terzake van de differenten gereesen en nog te reijssen, geene uijtgesondert,
3. zig nooit direct ofte indirect te zullen bemoeijen met eenige dorpszaken’.

### ***De Nieuwe Tijd***

Vanaf 1795 brengt de Franse tijd veel veranderingen en vernieuwingen met zich mee. Als in 1810 het Koninkrijk Holland wordt ingelijfd bij Frankrijk, geldt opnieuw: Nieuwe heren, nieuwe wetten.

Bergeijk is nu deel van Frankrijk, ressorterend onder het Arrondissement Eindhoven van het Departement ‘Bouches du Rhin’.

Een van de gevolgen was dat in juli 1810 in de gemeentes ‘maires’ [burgemeesters] werden aangesteld.

Jan Roest, brouwer en Schout Civiel van Bergeijk, Riethoven, Westerhoven en Borkel en Schaft, werd de ‘maire’ van Bergeijk.

De kooplieden roken nieuwe kansen: In Riethoven wist koopman Theodurus Verlinden het nieuwe ambt te verwerven. In Westerhoven lukte dat koopman Gerrit Bots uit Borkel en Schaft, waar schoolmeester Nicolaas Cox burgemeester werd.<sup>6</sup>

Na de val van Napoleon kwam er een einde aan het Frans regime, met weer een aantal wijzigingen op bestuurlijk terrein: In februari 1814 maakte districtscommissaris C.F. Wesselman een rondgang langs de gemeenten om de bestuurders te ontslaan van hun eed van trouw aan het Franse gezag en hen

opnieuw aan te stellen. Wesselman voerde kennelijk een soort beoordelingsgesprekken ‘avant la lettre’ en rapporteerde over de kwaliteiten en eigenschappen van de burgemeesters en hun adjuncten uit de 59 gemeenten van het arrondissement Eindhoven.

In een vertrouwelijk stuk: ‘Tafereel van de tegenwoordige fungerende Burgemeesteren en derzelven Adjuncten in de respectieve gemeenten van het Arrondissement Eindhoven’<sup>7</sup> laat hij met vlotte pen aan zijn superieuren onder meer het volgende weten:

Bergeik: Jan Roest.

*‘Van een redelijk gedrag; laat zich te veel aan den drank gelegen leggen. Is bestendig ziek of dronken, zoo dat het mij aan de gelegenheid ontbroken heeft hem te leeren kennen, wijl alle werkzaamheden door den adjunct Burg. worden waargenomen’*

Riethoven: Theodorus Verlinden.

*‘Karakter en zedelijk gedrag: beide goed. Veele bekwaamheden heeft hij niet, doch is de geschikste uit de gemeente, steeds bereidwillig en zeer actief’.*

En over zijn adjunct, landmeter Adriaan Borrenbergen:

*‘Een liefhebber van den drank, waarin hij zich dikwijls te buiten gaat; heeft geene bijzondere bekwaamheid of talenten’.*

Westerhoven: Gerrit Bots

*‘Een braaf man. Doet zijne plicht. Een goed slag van een man die deze zeer kleine gemeente goed kent’.*

Borkel en Schaft: Nicolaas Cox:

*‘Het uiterlijk van dezen man bevaldt mij in het geheel niet; heeft alle kentekens van een lomp onbeschoft mensch. Over zijne bekwaamheid kan ik niet klagen, hij is de eenigste in deze twee elendige dorpjes welke de functien van Burg. zou kunnen waarnemen’.*

Het feit dat districtscommissaris Wesselman de burgervaders van Luyksgestel en Eersel niet goed genoeg kent, weerhoudt dat hem er niet van om ook over die twee een mals oordeel uit te spreken. Zijn kijkje bij de buurgemeenten maakt het totaalbeeld niet echt vrolijker:

Luyksgestel: Winkelier, schout en secretaris van Luyksgestel B. Lommelaers:

*‘Doordien Luyksgestel zich onttrokken heeft, heb ik weinig gelegenheid gehad met dezen man bekend te worden, doch hij komt mij voor veel van een oud wijf te hebben’.*

Eersel: Petrus Johannes Leijssen, koopman:

*‘Mij niet genoegzaam bekend; bij een gedeelte der ingezetenen zeer gehaat. Een groote lantaarn zonder licht, die meest alles door zijn adjunct Burg. moet laten verrichten’*

De goeden niet te na gesproken, al met al een armetierig hoopje bestuurders bij elkaar, als eerste oogst van de bestuurlijke vernieuwing. Dat beeld staat ver af van wat Wesselman eigenlijk voor ogen stond. Dat maakt hij duidelijk als hij spreekt over Hendrik Spoorenberg, burgemeester van Woensel:

*‘Zeer geschikt, bijzonder actief en knap, die geene moeite ontziet om zijne plichten zoo omtrent het Gouvernement als omtrent zijne gemeentenaren met ijver te vervullen; gevreest en bemind, zoo als het behoort’.*

Terugkijkend naar de Bergeijk zien we in de oude tijd Johan van Beverwijk met zijn malversaties, en in de nieuwe tijd Jan Roest met doorlopende dronkenschap. Het is opmerkelijk dat naar beiden toch een straat is genoemd.

Je moet er kennelijk in Bergeijk wel iets voor doen of er iets niet voor laten om een straatnaam te krijgen!

Maar misschien zijn er een paar ontsnappingsmogelijkheden:



1. De Van Beverwijkstraat hoeft - als we even niet op de kleine letters letten - niet per sé naar Johan van Beverwijk te zijn genoemd. Zijn zoon Jan, vele jaren schepen van Bergeijk, en zijn kleinzoon Gijsbert, lid van Gedeputeerde Staten en Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw, heten immers ook van Beverwijk.
2. Jan Roest is, volgens de eigen woorden van districtscommissaris Wesselman, niet echt beoordeeld kunnen worden.

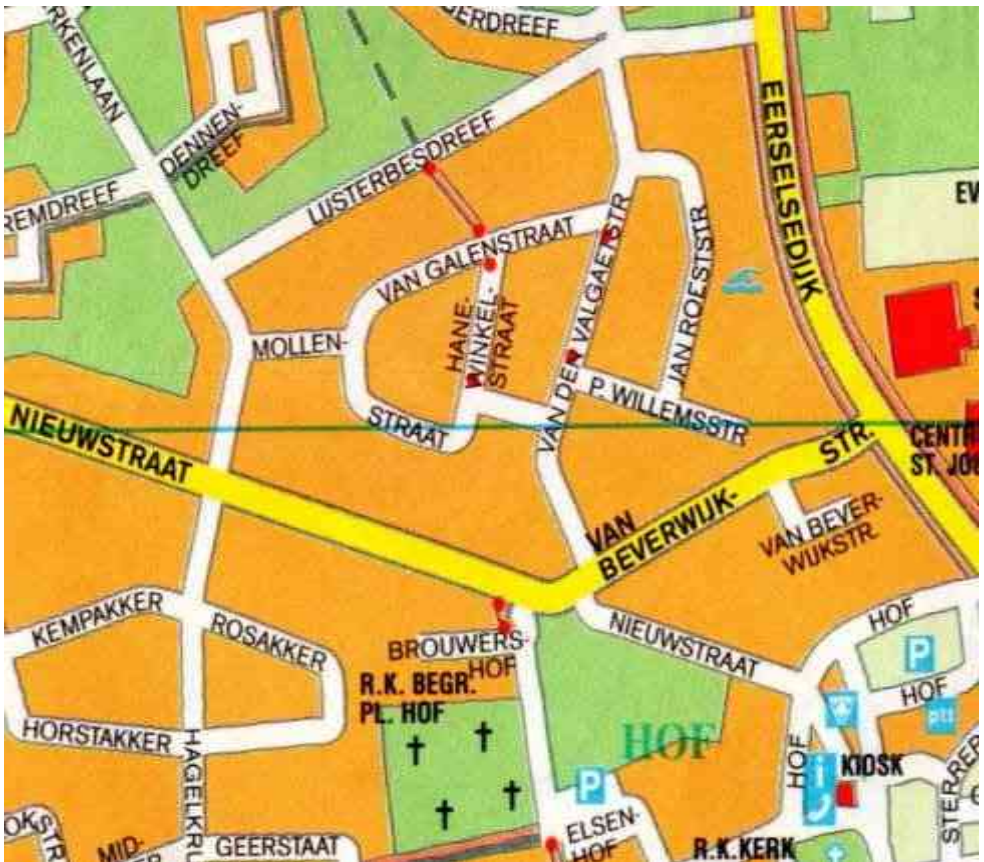


Wat voor bestuurders heeft de toekomst voor Bergeijk in petto? Worden het brave, betrouwbare mannen en vrouwen of drinkebroers, oude wijven, grote lantarens zonder licht of mensen ‘gevreest en bemind, zoo als het behoort’? Hoe het ook uitpakt, besturen blijft toch mensenwerk

*Piet Aarts*

Bronnen:

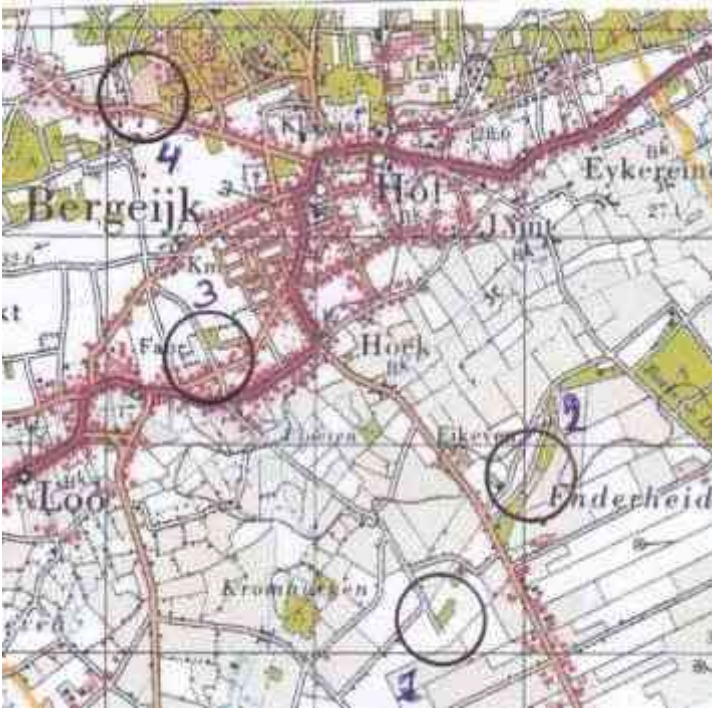
1. Rechterlijk Archief Bergeijk, Schepenbank (RAB inv.37 f.241)
2. P.N. Panken en Jhr. mr. A.F.O. van Sasse van Ysselt, Beschrijving van Bergeijk
3. Vooral ook RAB inv.nr.38-39-40
4. RAB inv. 39 f.223
5. <http://www.iisg.nl/hpw/calculate-nl.php>
6. J. van Gils in: Brabantse Leeuw, 1993, jaarg. 42, afl. 3 en 4
7. Archief Provinciaal Bestuur Noord-Brabant 1814-1920, archief van de arrondissementscommissarissen nr. 12187





## BRENG HET MAAR NAAR HET ZANDKOT

Direct na de 2<sup>e</sup> wereldoorlog waren er nog geen graafmachines, zoals we die tegenwoordig kennen. Als de boeren in Bergeijk en omgeving zand nodig hadden, gingen ze naar een stukje woeste grond, heide of bosrand en haalden daar hun ophoogzand. De percelen waren meestal eigendom van de gemeente. Op bijgevoegd kaartje zijn een 4-tal plaatsen aangegeven. In Bergeijk noemden ze het een zandkot.



1. Perceeltje aan het einde van voormalig stuk van de Vlieterdijk. Dit is maar kort in gebruik geweest voor zover ik me kan herinneren en er is niet zoveel zand gehaald en rommel teruggebracht.

2. De Vosberg lag aan het einde van het zijweggetje van de

Moeskoppendijk (Burgemeester Aartsiaan) langs het dennenbos van familie de Keijzer. Twee jaar geleden heeft daar nog een sanering van zinkslakken plaatsgevonden Dit was ook niet zo groot en lang in gebruik.

3. Het Zandkot tussen Kleine Broekstraat en Ekkerstraat (vroeger Molenakkers).

4. Dopheidreed nabij de Hoogen Berkt

In de Broekstraat, De Hoek en 't Loo woonden nogal wat boeren die bijna allemaal een gemengd bedrijf hadden. Ze hadden koeien, varkens en kippen. Vaak wilde ze nog uitbreiden met nieuwe stallen of hokken. Daarvoor had men zand nodig. Voor op te hogen, maar ook voor te metselen en stenen (cementstenen) te maken. Bij de fam. van Otten, die in het boerderijtje aan het begin van de Kleine Broekstraat woonden had men een cementsteenfabriekje. Die haalden hun zand in de Kleine Broekstraat waar nu de Kennedylaan richting molen gaat. Nabij een zandpad vanaf de Kleine Broekstraat richting Ekkerstraat is vroeger op veel zand gewonnen. Voornamelijk als metselzand maar ook voor het maken van stenen  
Met de schop werd de bovenlaag van enkele tientallen centimeters opzij gezet en het zand op de erdkar geladen.



*Een Erdkar*

Op enkele honderden meters van mijn ouderlijk huis lag 'n zandkot (3) in d ékker. Op de plaats van het

zandkot zijn nu aan de Industrieweg de panden van Brands en de SIM gebouwd op het stort. Daar was in begin jaren '50 al vele jaren zand gehaald. Soms werd er ook wel wat diep ontgraven en ontstond er in natte periodes poelen zoals op onderstaande foto. Het waren mooie stortplaatsen voor "rommel". Je wist niet wat er allemaal gebracht werd; er was nog geen controle. Vaak waren er ook brandbare spullen bij. Er werd dan ook geregeld vuurke gestookt. Voor de jeugd was dat ook leuk. Ik zie mijn

jongste broer nog thuis komen; hij zei dat het aan zijn been pikte. Wat bleek, zijn overall smeulde lekker weg, omdat hij in het vuur had gestaan.



*Het voormalige zandkot ligt achter deze plas. Op de achtergrond de woningbouw in Jerusalem, de Ganzebloemstraat en de Herikstraat*

Ook op onze boerderij had men afval dat vrij kwam bij sloop en waar ze vanaf moesten. Breng het maar naar het Zandkot en breng maar wat zand mee terug. In 1959 was het zandkot (4) vooraan op de Hooge

Berkt aan de Dopheidedreef in “gebruik”. De plaats waar nu het “Woonbos” is. Laatst stond in de krant dat in het Woonbos een stortplaats met asbest was gevonden op een uitgegeven bouwkaavel. Bij de gemeente vertelde ze, dat men niet wist dat daar een stortplaats was geweest en men was zeer verrast. Voor mij was dat geen verrassing. Voor de verbouwing van de oude potstal in onze boerderij in 1959 hadden we ook zand nodig om een en ander aan te vullen. Het was makkelijk halen daar via de oude Bijsterveldenweg tussen de akkers .

Neem de puin maar mee naar het zandkot op den Berkt zei vader. Zogezegd zo, gedaan. Ik had ze bij de gemeente wel kunnen vertellen dat aan beide kanten van de zandweg een zandkot met was puinstort.

Later kwam er overdag controle op de stortplaatsen. Eerst stond er Fried (Klep) Bergmans uit de Kerkstraat en later Frans van Knegsel ( oude schaapsherder). Het vuurke stoken was toen afgelopen.

Tegenwoordig gaan we met onze “rommel” naar de milieustraat.

*Frits van der Heijden*

## **BERGEIJKSE WIELERGLORIE VAN WELEER**

In 1932 kreeg Bergeijk een wielersbaan. Zij lag in de Elzenhof, zo ongeveer op de plaats van het huidige, gelijknamige appartementencomplex. Het was niet zomaar een wielersbaan; het was een van de snelste houten wielersbanen van ons land. We hebben het over de wieg van de wielersliefde, die tot op de dag van vandaag in Bergeijk en omstreken levendig is.

De Elzenhof was genoemd naar de heer Van den Elzen. Hij bewoonde een in het oog lopend pand op de plaats waar tegenwoordig de toren met carillon staat. Van den Elzen werd ook wel Baron van den Elzen genoemd, niet omdat hij van adel was, maar omdat hij graag deed alsof. In de maanden die hij jaarlijks te Bergeijk verbleef, omgaf hij zich bij voorkeur met Brusselse schone. Hij smeed ook graag met geld. Letterlijk! Hij had de gewoonte tegen de tijd dat op de naburige school de schoolbel klonk handenvol centen naar beneden te gooien zodat de jeugd toestroomde en de bel vergat. De onderwijzers hadden dan ook behoorlijk de pest aan hem.

De supersnelle wielersbaan trok veel publiek. De uit die grote dagen daterende foto's spreken op dit punt boekdelen. Zeker als er een zesdaagse gereden werd en de plaatselijke favoriet Piet van Herk meedeed. Hij won de eerste Zesdaagse van Bergeijk, samen met zijn koppelgenoot Frans Glas uit Eindhoven.



*De ingang aan  
Molenakkers*



*De tribune goed bezet.*

Als kamprechter fungeerde meestal de heer van Laarhoven. Meester Lommers, tevens bestuurslid, verstond de kunst als wedstrijdleider via de micro het publiek danig op te zwepen. Aan

premies was dan ook geen gebrek. Voor de publicatie en ontvangst van eregasten zorgde Dorus Donkers. *Dokter Hoyneck van Papendrecht* verleende langs de baan belangeloos medische hulp.

De wielersport was in!

De jeugd van toen wilde natuurlijk massaal renner worden.

Bij werkzaamheden aan de omheining gebeurde het wel eens dat de ingang open was, zodat spoedig de jeugd zichzelf op

gewone fietsen aan het bewijzen was. Dat ging niet altijd goed. Na valpartijen moesten de ouders vaak met pincet en pleisters aan de slag omdat het achterwerk van hun gevallen pupillen vol houtsplinters zat.



Het baantje beleefde succesvolle jaren maar moest zich toch op den duur gewonnen geven. De azen eisten torenhoge gages en het publiek raakte verzadigd. Het supersnelle kuipje viel aan de sloop ten prooi.

*De echtgenote van burgemeester Klardie opende de baan in 1932.  
Op de foto o.a. stimulator en eigenaar van de dichtbij gelegen 'Gouden  
Leeuw' Piet Verhees met aan de hand de latere eigenaar Charel.*





Vijftien jaar later had Bergeijk weer een nieuwe baan, ditmaal van beton. Zij lag aan de Nieuwstraat, op de hoek met 'tHof, achter het café. Eigenaars waren de heren L. Thijssen en G. Schellens. De opening vond plaats op 27 april 1947. Zij werd verricht door de man die als geen ander de totstandkoming had gestimuleerd, burgemeester Linders. Mede-eigenaar Gerrit Schellens was in de dorpsgemeenschap een bijzondere figuur. Hij was grootgebracht bij zijn burens, de familie



Groenen, vijf mensen zonder kinderen, die een café, bakkerij en winkel hadden. In de tuin van Groenen in de Nieuwstraat werd de betonnen baan aangelegd. Het wielervedstijn

werd ingezet met een sprint over drie ronden voor de zeer jeugdige Bergeijkenaren L. Gielen en W. Kooien.

Verschillende plaatselijke renners namen deel aan het wielervedstijn: Kees v. d. Putten, Kees de Wit, Pierre de Wit (Bartali in de volksmond) van Beek en Hoeks uit Westerhoven en Thiels uit Luyksgestel. In de achtervolging zegevierde "Bartali" op macht over de soepelheid van de geduchte Dufhuis uit Eindhoven.



*Op de achtergrond is het raadhuis te zien dat pas in 1927-1928 gebouwd werd. De datering 1925-1929 onjuist Dit verhaal gaat uit van een start in 1932*

Kees de Wit, de grote toekomst van Bergeijk, bracht met zijn maat Dielissen de zestig kilometer lange koppelkoers op zijn naam. ‘Bartali’ en Plantaz kwamen binnen op 3 ronden, doch legden beslag op bijna alle premies. Ook deze baan trok geruime tijd flinke belangstelling. De alom bekende Kees Schoen (Daris) had heel wat varkentjes als premie geschonken.

Op de betonbaan van Bergeijk reed in 1952 ook de befaamde Tourploeg van Kees Pellenaars met in haar gelederen de gele truidrager Wim van Est die daags na zijn etappeoverwinning in de Tour met gele trui en al zeventig meter diep in een ravijn was gevallen. Hij was het die de Bergeijkse koppelkoers op zijn naam schreef, samen met de Eindhovenaar Hans Dekkers. Het koppel Henk Faanhof en Gerrit Voorting eindigde als tweede. Het was , wat in wielerkringen ‘een hoogmis’ heet De snel gegroeide populariteit van het wegrennen deed de baanwielrennerij en de Bergeijkse wielerbaan de das om. Een kwestie van vergane glorie. Wielerglorie.

*Wim van Dooremolen*

*Bronnen:*

*- Artikel uit 1975 door Willem Driedonkx*

*- Foto's uit een film getiteld “WIELERBAAN BERGEIJK 1925-1929”.*



## Rubriek ‘de Straat en Straatnamen’

### **DR. RAUPPSTRAAT**

### **MEER DAN EEN EEUW DOKTERS RAUPP**

Als men in Bergeijk links om de Hofkerk gaande de ingang naar het kerkhof neemt en dicht tegen de kerk de graven van Bergeijkse notabelen ontwaart, dan valt onder andere de grafzerk van Dokter Raupp op. Als men vervolgens de aanliggende straat uitwandelt, dan komt men bij het gildhuis van het St.-Jorisgilde terecht, het gilde dat een beschermheer had: Dokter Raupp. Men heeft dan gewandeld door de Dr. Rauppstraat.

*“ Wie was Dokter Raupp ? “*

*Beter is de vraag: ”Wie waren de Dokters Raupp?”*

Dan gaan we even terug in de tijd en vinden we in het Raupp-archief een testament van 1733, ondertekend door *“Friedrich Jacob Raupp. Kaiserlich und Garnisonstab Chyrurgin”*. Het is de oudste Raupp die ons bekend is. Hij werd geboren in de deelstaat Baden-Württemberg en was in dienst van de Oostenrijkse keizer Karel VI, een Habsburger die sinds 1713 ook de Zuidelijke Nederlanden in bezit had. Als Raupp bij het garnizoen te Arad in Hongarije woont, krijgt hij een zoon, Friedrich Gottfried, die bij ons



bekend is geworden als onze eigen dokter Raupp. Hij werkte als vijftienjarige al in het ziekenhuis te Arad.

Hoe komt die jonge Friedrich Gottfried in Bergeijk terecht?

Als keizer Karel VI sterft en zijn dochter Maria-Theresia hem opvolgt, breekt de Oostenrijkse successieoorlog uit. Een vrouw aan het hoofd, dan is de tijd rijp voor ‘landjepik’ denken velen. Maria-Theresia ziet de bui al hangen en roept de hulp van de Hongaren in. Zo komen Hongaren hier voor Maria-Theresia de Zuidelijke Nederlanden verdedigen. Onder de aanmeldingen is ook die van de twintigjarige Friedrich Raupp. Hij is dan Feldscheren (*‘mit Curirung der Blessierten und Kranken’*) bij de Pandoeren.

Als de oorlog in 1748 eindigt, gaat Raupp niet terug naar Arad, maar kiest hij voor Bergeijk. Hij krijgt daar in 1752 een aanstelling als chirurgijn. In de acte staat: *“Vrij van lasten en dorpsbedieningen, onder conditie dat hij de arme voor nihil en gratis zal cureren en behulpzaam wezen.”* En zo geschiedde.

Hij was een goede dokter. Van heinde en verre stroomden de patiënten toe. De plaatselijke hotels, De Zwarte Leeuw, De Keizer en andere pikten een graantje mee. Zijn zoons Joseph en Antoon liet hij 'Medicine doctor' worden. Zij gingen aan de slag in Raamsdonk en Turnhout.

De jonge Godefridus Mattheus – die onder zijn tweede doopnaam door het leven ging – studeerde in Leuven en volgde na diens dood zijn vader op. Hij was een veelzijdig man en beperkte zijn dadendrang niet tot de zorg voor zijn patiënten en praktijk. Hij was onder meer lid van de Provinciale Staten van Noord-Brabant en maakte deel uit van het staatstoezicht op de gezondheid. Het werd ook geëerd met een koninklijke gouden medaille voor het massaal en vroegtijdig inenten tegen pokken. Ook Mattheus genoot dus tot ver over de grenzen van Bergeijk meer dan de gebruikelijke faam.

Op zijn beurt werd hij opgevolgd door zijn zoon Frederik August. Ook die was lid van de Provinciale Staten. In Bergeijk was hij actief als wethouder, voorzanger en koning van het St. Jorisgilde. Koning? Meer dan dat, keizer zelfs ,nadat hij driemaal op rij koning had geschoten.

Meer dan 125 jaren lang mocht Bergeijk zich dus koesteren in de zorg van een dokter Raupp. Hun faam klinkt door in die ene Dokter Rauppstraat Ooit was het een akkerpad. Ooit was de Boerenbond er gevestigd. Ooit was er een patronaat gebouwd en werd het pad Patronaatstraat genoemd.

Ooit was er de stichting St. Jozef gevestigd.

En tegenwoordig ‘wonen’ er de Muziekschool en onze Heemkundekring.

*Wim van Dooremolen*



## HOE EEN IDEALISTISCHE STICHTING BERGEIJK VERDEELDE

Nadat de laatste Van Galen in 1918 was overleden, werd bepaald dat het huis, de inboedel, het erf met opstallen, de tuin, het bos erachter én een stapel effecten voortaan beheerd moesten worden door een stichting die de “Van Galenstichting” zou gaan heten. De uiteindelijke beheerders van de goederen werden de dienstdoende predikanten:

- ds. A.J. Westhoff van Bergeijk
- ds. H. G. Oudengeest van Valkenswaard
- ds. D. van Peursesem van Eindhoven.

Huis en goed gingen nu dienen als rusthuis voor herstellende zieken die buitenlucht nodig hadden.

Het effectenbezit bestond geheel uit papieren die kort voor of kort na Van Galen's dood door revoluties en de Eerste Wereldoorlog waardeloos waren geworden. Zoals Russische Spoorweg-fondsen. Hongaarse fondsen, die na het uiteen vallen van de Oostenrijks-Hongaarse monarchie hun waarde verloren, en verder Braziliaanse papieren van ondernemingen die opgehouden hadden te bestaan.

Het oude huis voldeed niet zonder verbouwing, aanleg van waterleiding en een behoorlijke stookgelegenheid aan de eisen waaraan een rust- en herstellingsoord diende te voldoen. Enige jaren wachtte het pand met gesloten luiken op nieuwe bewoners. De tuinen verwilderden, de verf bladderde af en vloeren vermolmden.

Zo stonden de zaken ervoor, toen dominee Van Peursesem uit Eindhoven in 1921 het echtpaar Van Malsen van de coöperatieve landbouwkolonie “De Ploeg” te Best vroeg om de exploitatie van het huis op zich te nemen.



Op 12 maart 1921 werden Willem van Malsen en zijn vrouw, die vroeger verpleegster geweest was, de eerste vader en moeder van het huis. Dit was het begin van de exploitatie van het "Vegetarisch Rust- en Herstelloord".

Bij gebrek aan centrale verwarming was het praktisch alleen 's zomers voor patiënten geschikt. Bovendien: slechts weinig rustbehoevenden waren geneigd de reis te maken naar een plaats waarvan zij nog nooit gehoord hadden en die zo ver weg lag en zo moeilijk was te bereiken.

■ ■ Vegetarisch Herstelloord ■ ■  
 „Van Galenstichting”, Bergeijk (N.-Br.)

In heerlijke boschrijke omgeving gelegen,  
 is het rustoord „Van Galenstichting” bij  
 uitstek geschikt voor herstellenden en  
 rustbehoevenden en voor vakantie-oord.  
 = ZOMER- EN WINTERPENSION. =  
 Pensionprijs f 4.— per dag en per persoon.

---

Geëxploiteerd door de Productie Associatie  
 „DE PLOEG” - BERGEIJK (N.-Br.)

---

**Machinale Weverij „DE PLOEG”**  
 BERGEIJK (N.-Br.)

**LEVERT:**  
 REFORMSTOFFEN, aan het stuk of gemaakt voor lakens en luiers.  
 GRASLINNEN, KATOEN, enz. voor bedlakens en sloopen, gemaakt en  
 aan het stuk met smalle en breede zoomen, ajourrand en gefestonneerd.

Handdoeken	Theedoeken	Poetsdoekjes	Vingerdoekjes
Badhanddoeken	Zilverdoeken	Vaandoekjes	Servetten
Bedstof	Wafeldoekjes	Potdoeken	Tafellakens (in
Keukendoeken	Meubeldoeken	Marmerdweilen	peilen en damast)
Afdroogdoeken	Stofdoeken	Moltondweilen	Keperen
enz.		Vlechtdoekjes	enz.

al of niet gezoomd, met en zonder lus.

Vraagt staten en prijsoppaaf aan bij Weverij „De Ploeg”, Bergeijk (N.-Br.)

Exploitatie de Productie Associatie  
 „DE PLOEG”, BERGEIJK (N.-Br.)

---

STEUNT de productieve associaties in hun stijd door uwe bestellingen!

Een probleem was ook dat de verhouding tussen het echtpaar Van Malsen en de plaatselijke bevolking moeizaam was. Om dat te begrijpen, moet men weten dat de Van Malsens een "vrij huwelijk" waren aangegaan.

Het kwam in die tijd wel meer voor dat idealisten, die door een persoonlijk voorbeeld de wereld wilden beïnvloeden, niet voor de Wet wilden trouwen omdat de wettelijke bepalingen destijds de vrouw tot slavin van de man maakte. Zij beschouwden dat dermate ontorend voor een vrouw, dat zij bereid waren de maatschappelijke moeilijkheden te trotseren

die een niet door de burgerlijke stand bevestigde verhouding zou meebrengen.

Dit schijnt de aanleiding geweest te zijn tot een boycot die met Pasen 1921 inging en die geleid werd door de dominee en de pastoor van het dorp. In de nacht tussen de Eerste en Tweede Paasdag werden met zware stenen de ruiten bij de Stichting ingegooid. Hetgeen met zulk een geweld plaatsvond dat ook de sponningen braken. De eerste stenen belandden bij het bed van de Van Malsens. Op religieus-anarchistische gronden verzocht Van Malsen de politie om geen vervolging tegen de daders in te stellen.

Vanaf die tijd moesten brood, melk en andere levensmiddelen betrokken worden uit omliggende gemeenten. Op een rekening van een winkelier uit Eindhoven werd de aantekening gemaakt dat voerlui uit Bergeijk geweigerd hadden de zending mee te nemen, maar dat de Luyksgestelse voerman wel bereid gevonden was dat te doen.

In december 1921 overleed mevrouw Van Malsen in het kraambed. Tuberculeuze bloedingen tijdens de bevalling waren waarschijnlijk de eigenlijke doodsoorzaak. Noch de dominee, noch de pastoor uit het dorp stond toe dat mevrouw Van Malsen op hun dodenakker begraven werd. Zij werd daarom in het bos rechts van de schietberg door Ploeg-vrienden uit Eindhoven en Best ter aarde besteld. Zoals bij de Quakers gebruikelijk was, werd het lichaam niet in een kist geplaatst, maar gewikkeld in een wit laken met een rood kruis. Dominee Van Peursesem sprak aan het graf. De aanwezigen zongen enkele kerkelijke liederen. Veel mensen waren gekomen. Volgens de veldwachter van het dorp maakte de begrafenis een diepe indruk op de aanwezigen.

Willem van Malsen hield Bergeijk toen voor gezien en werd opgevolgd door Carl Hijner, die voor een periode van vijf en twintig jaar de verantwoording voor de exploitatie van de stichting op zich nam. Achter deze man ging weverij De Ploeg schuil. Hij had namelijk het recht om op het terrein van de stichting bedrijven te vestigen die de exploitatie van de Van Galenstichting zouden kunnen ondersteunen.

Het Vegetarisch Rust- en Herstellingsoord werd geen succes. Wat wel een succes werd, was het bedrijfje in de achtertuin, waaruit weverij De Ploeg ontstond. Het werd later een zelfstandige onderneming.



Op 26 mei 1932 werd bij notaris P.J. Steensma te Eindhoven de overdracht geregeld van de bezittingen van de Van Galenstichting aan de Nederlandse Hervormde Gemeente te Bergeijk. Als tegenprestatie nam de kerk de altijd durende zorg voor het onderhoud en de instandhouding van de graven van de familie Van Galen en de daarmee gelieerde familieleden op begraafplaats De Bucht op zich.

Op 1 januari 1956 werd de Stichting opgeheven en werden de onroerende goederen aan weverij De Ploeg verkocht. De altijd durende zorg voor de graven van de familie op De Bucht bleef een taak voor de diaconie van de kerk. In 1994 werden alle graven van de familie door een plaatselijk bedrijf geheel gerenoveerd.

*Jaap Bussing*

Hoe hardnekkig beeldvorming kan zijn, blijkt uit de tekst van onderstaand kaarten.

Welke mannetjer zijn dat die van het

Actie Comité ?  
Mocenne ?

SOCIAAL EN  
BRIEFKAART  
DOOR ZOMERZEGELS  
STERK

IOG  
NEDERLAND

Edel. Achtbare Heer

INGEKOMEN Burgemeester

AFZ X Eindhoven - 2 JULI 1965 VAN

1 Juli '65

Be. \_\_\_\_\_  
Ald. \_\_\_\_\_  
Bosste. d.d. \_\_\_\_\_

Bergeyk

N.B.

Burgemeester -

Volscourant 30 juni zegt pastoor v. Eldezen is half God, op z'n plaats in Bergeyk! Laat Ploeg gaan, de geheime krij met welarij anarchisme-communisme enz. is de schuld. Van heinde en verre lokt de Ploeg mensen naar Bergeyk, goedkope lapjes - modern. Van Tilburg zorgt wel voor beïnvloeding en inspiratie en kaartje krijgen zemen. Hoe is daar het ~~het~~ aanneel? Weg met "De Ploeg" en de rust komt in Bergeyk! Waar kwam de Ploeg vanbaan in 1922? weet ik dat? Vossen verliezen hun streken niet, nu juist als in 1922. Wie zijn de vijanden van de R.K. Kerk? in het geheim, De Ploeg!!

Daar zit de knoop!  
vande onrustende  
duivelse verwarring in Bergeyk - Eindhoven 1 Juli '65

Hoogachtend X



## PROJECT ‘WANDELEN BIJ DE KEERSOP’

Het is al weer een jaar geleden dat in ‘de Keersopper’ (nr. 41 / maart 2016) het laatste bericht over het project ‘*Wandelen bij de Keersop*’ stond. Het project was toen nog in voorbereiding. Er was dus ook nog niets concreets te zien in het veld. Inmiddels hebben er al allerlei werkzaamheden plaatsgevonden en zijn andere gaande of in de afrondingsfase.

De werkzaamheden bestaan uit de volgende onderdelen:

- Planten van elzensingels en knotwilgen
- Plaatsen van klaphekjes en een veepoort
- Afrastering rond de nieuwe beplanting zetten
- Maaien van het nieuwe voetpad
- Plaatsen van twee voetbrugjes over de Keersop
- Plaatsen van twee nieuwe informatieborden
- Plaatsen van routepaaltjes en drie bankjes
- Plaatsen van welkomstborden bij de ingangen van de Hoek en de Lijnt
- Plaatsen uitkijktoren



*Een vers gemaaid pad en een nieuw klaphekje*

In december 2016 is de werkelijke uitvoering gestart. Samen met Frits van der Heijden heb ik de beplanting in het terrein uitgezet en heeft de aannemer het nieuwe wandelpad aan de zuidkant van de Keersop gemaaid, de elzensingels en knotwilgen geplant, afrastering gemaakt rond de nieuwe beplanting, vijf klaphekjes en een veepoort geplaatst.



Op dinsdag 3 januari is de eerste voetbrug geplaatst en kreeg ik de eer om als eerste de Keersop over te steken op de plek waar vroeger ongeveer de watermolen moet hebben gestaan.

Vanwege de vorst heeft het werk daarna enkele weken stil gelegen. In februari worden er nog 3 bankjes in het terrein geplaatst en een serie routepaaltjes die moeten voorkomen dat de wandelaars verdwalen. Op enkele plaatsen moet het pad nog wat worden geëgaliseerd, want de machines hebben hier en daar flinke sporen achtergelaten.

Verder wordt nog de tweede voetbrug over de Keersop gelegd ter hoogte van het gildeterrein. Daarna is het gebied voortaan ook te bereiken vanaf de Hoek. Het St. Jorisgilde gaat daar nog een paar voetbrugjes over de sloot maken. Dicht bij deze brug staan veel dode bomen die uit oogpunt van veiligheid geroid zullen moeten worden. De bomen zijn aangetast door de essentaksterfte, een nieuwe ziekte die veel essen in Europa bedreigt.



Ook de uitkijktoren is op komst. Momenteel wordt gewerkt aan de constructieberekeningen die nodig zijn voor de aanvraag van een bouwvergunning. Zodra we de bouwvergunning binnen hebben wordt gestart met het bouwen en plaatsen van de toren. Hij komt in het kasteelgebied vlak bij de Keersop te staan.

In de boomgaard in het kasteelgebied is in het voorjaar van 2016 een kruidenrijk grasland aangelegd dat afgelopen zomer een kleurrijk gezicht aan het gebied gaf. Het vormde een rijke voedselbron voor allerlei insecten. Waarschijnlijk worden er in het voorjaar nog een insectenhotel geplaatst en enkele bijenkasten .



*Bloemenweelde in de boomgaard zomer 2016*

Bij de gemeente wordt nog gewerkt aan een beheerplan dat moet zorgen dat het maaiwerk, snoeiwerk en verdere onderhoud goed geregeld wordt. Het is leuk om te zien dat er inmiddels al druk gewandeld wordt in het gebied. Op de officiële opening moeten we nog even wachten. Waarschijnlijk zal die in mei plaats vinden.

*Hans Verdonk*



De klok Katharina, die in het Luihuis hangt, dateert uit het jaar 1367 en is in 2017 dus al 650 jaar oud. Heemkundekring Bergeijk en Kerkgroep St. Petrus Bergeijk 't Hof zullen in de zomermaanden van 2017 extra aandacht gaan schenken aan de Bergeijkse klokken, o.a. met een presentatie in de Hofkerk en een speciaal themanummer van 'de Keersopper'. (Nevenstaand logo is een ontwerp door Theo Antonis)

## IN DIT NUMMER

- Bestuurderen, 'gevreest en bemind, zoo als het behoort'  
*Piet Aarts* pag. 2
- Breng het maar naar het Zandkot  
*Frits van der Heijden* pag. 8
- Bergeijkse wielerglorie van weleer  
*Wim van Dooremolen* pag. 11
- Meer dan een eeuw Dokters Raupp  
*Wim van Dooremolen* pag. 16
- Hoe een idealistische stichting Bergeijk verdeelde  
*Jaap Bussing* pag. 19
- Project 'Wandelen bij de Keersop'  
*Hans verdonk* pag. 24

ISSN: 2213-820X

Redactie: [info@heemkundekringbergeijk.nl](mailto:info@heemkundekringbergeijk.nl)  
*Cas van Houtert* *Wim van Dooremolen*  
*Jaap Bussing* *Ad Tilborghs*  
*Martien Veekens (tevens vormgeving en productie)*